

ד"ר גליה גלזר חלד
מרצה ויועצת אקדמית,
מכון שכטר למדעי היהדות

הוראה לחשיבה וללמידה
עצמאית

נתיבים רבים מובילים להוראה טובה וחשוב שמרצים יתאימו את מלאכת ההוראה שלהם, הן מבחינת התכנים הנלמדים והן מבחינת אופני המסירה, ליכולותיהם ולנקודות החזקות שלהם עצמם. רצוי שההוראה "תזרים" אל התלמידים את המיטב שיש למרצה לתת: אצל האחד תהיה זו בקיאות ואצל האחר יכולת ניתוח או כריזמה. במובן זה קטונתי מלייעץ או להנחיל מורשת. דרכי בהוראה נגזרות מעולמי האישי והמחקרי ומותאמות לו. אני פסיכולוגית חברתית, חוקרת שאלות של זיכרון וזהות בחברה הישראלית. אציג כאן בקצרה שני עקרונות מנחים בהוראה שלי: פיתוח החשיבה ופיתוח הרצון ללמידה עצמאית ולרכישת ידע.

פיתוח החשיבה

מוסכם על כולם שפיתוח חשיבה היא אחת ממטרות ההוראה החשובות ביותר. כפי שמדגימה הטקסונומיה של בלום¹, למידה המערבת חשיבה ולא רק זכירה וידע היא מעמיקה ומורכבת יותר. תרגול ופיתוח של מיומנויות חשיבה יעניקו לסטודנטים כלים שאותם הם יוכלו ליישם בהקשרים רחבים, גם לתחומי תוכן שונים מאלו שנלמדו בקורס. פיתוח חשיבה יסייע אפוא להנגשה של הידע הנרכש ולחילוץ מן המחברת. יתר על כן, הדרישה ליישם חשיבה בשיעור היא כלי יעיל ליצירת עניין בהוראה. אציג דוגמה כדי להמחיש יתרונות אלו. במסגרת הקורס "יחיד, משפחה וקהילה" לימדתי את התיאוריה של הפסיכולוג אריק אריקסון כמייצגת

חשיבה מודרנית על זהות. אריקסון טוען כי רכיבי זהות חיוביים כמו אמון בסיסי, אוטונומיה ויוזמה נרכשים בשלבים דרך התמודדות מוצלחת עם אתגרים התפתותיים. חוסר התמודדות לעומת זאת יטמיע רכיבי זהות שליליים כמו ספק, בושה ואשמה. הצגתי בפני הסטודנטים את השאלה אם על פי הערכתם ועל סמך קריאתם זהו מודל דטרמיניסטי המגדיר פגיעה בזהות כבלתי-הפיכה, או להיפך - שיש בו גמישות ואפשרות לפיצוי ולתיקון בשלבי ההתפתחות הבאים. בשלב ראשון של העיון הם בחנו את הסוגיה תוך התייחסות לשתי קבוצות אוכלוסייה: נערים בסיכון וניצולי שואה שחוו נטישה מוקדמת. בשלב שני ביקשתי להחיל את ההתלבטות גם על הטווח הנורמטיבי ולהקשרים יומיומיים של חינוך: האם עיכוב שיטתי בהאכלה של תינוק רעב במשפחה מרובת ילדים מיתרגם על פי תיאוריה זו לפגיעה ברכיב האמון הבסיסי? האם התערבות הורית עקבית לטרפוד יוזמות מוטוריות של ילד צעיר מטעמי בטיחות תיתרגם לפגיעה באוטונומיה ובביטחון שלו? הדיון היה ער ודינמי. דוגמה זו ממחישה כיצד הסטודנטים למדו תיאוריה ולאחר מכן התבקשו לבחון את יישומה במגוון של הקשרים, חלקם רלוונטיים לחייהם האישיים. זוהי דוגמה לכך שמהלך של פיתוח חשיבה יישומית שנשענת על ניסיון חיים של הסטודנטים במסגרת למידה על תיאוריה, סייע להנגשתה. זו כמובן מיומנות יחידה מבין רבות המפתחות את החשיבה.

פיתוח הרצון ללמידה עצמאית
ולרכישת ידע

ליווי והדרכה אישית בכתיבת עבודות לקורס או עבודות סמינריוניות וביסוס מבחני בית על אתגרי חשיבה, תורמים לפיתוח מוטיבציה ללמידה פעילה ועצמאית ולרכישת ידע נוסף על זה שהקורס עוסק בו. לדוגמה, ניתן לפתח מוטיבציה ללמידה עצמאית בעבודת מחקר של סטודנט דרך ניסוח של שאלת המחקר באופן דיאלוגי בין המרצה והסטודנט. הראשון מביא איתו

ידע מתודולוגי ותוכני, והשני מבהיר את תחומי העניין הקרובים ללבו ולעולמו. וכך עבודת המחקר המחברת בין תחום התוכן הנלמד לעולמו של הסטודנט, מביאה לפיתוח יוזמה ללמידה ולקייחת אחריות עליה. מבחן בית שמקדם למידה הוא למשל מבחן שמציג אתגרים כמו ניתוח טקסטים על פי מושגים ותיאוריות שנלמדו, הצגת דוגמאות מעולמם של התלמידים או מן התקשורת להמחשת החומר הנלמד או השוואה בין מודלים תיאורטיים שונים. משימות כאלה דורשות מהסטודנטים הרחבה של החומר הנלמד ללא ליווי המרצה ומקדמות למידה עצמאית. הוראה בכיתה המדגימה מיומנויות אלו ומתרגלת את השימוש בהן מכינה את הקרקע להצלחתו של הסטודנט בלמידה עצמאית.

1 Krathwohl, D.R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into Practice*, 41(4), 212-218.

ד"ר עידית כ"ץ
ראשת המסלול לייעוץ חינוכי
במחלקה לחינוך,
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מיהו מורה טוב באקדמיה?

השאלה מיהו מורה טוב מעסיקה אותי רבות במחקר שאני עורכת כחוקרת מוטיבציה ללמידה. הממצאים העולים מחקר שאלה זו משפיעים על הדרך שבה אני מלמדת ועל ההתמודדות שלי עם המתרחש בכיתה. הן במחקר

טל לוי ראשת המחלקה ללימודי אנגלית, המרכז האקדמי רופין

הצטיינות בהוראה - ממה עשויה הוראה משמעותית?

משפטים המנחים אותי בהוראתי:

Teaching is a labor of love
[Unknown]

I'm not a teacher, but an awakener
[Robert Frost]

*Always walk through life as if you
have something new to learn and
you will* [Vernon Howard]

*The mind is not a vessel that
needs filling, but wood that needs
igniting* [Plutarch]

*If you do what you like - that's
freedom. If you like what you do -
that's happiness* [Unknown]

בבואי לנסות ולפצח את סוד
ההצלחה שלי בהוראה אני כותבת
מהבטן. הוראה כמו כל אמנות קשורה
בתשוקה, באהבה גדולה למה שאדם
עושה ובאמונה בחשיבות של העשייה.
אני מאמינה במושג natural born
teacher הטוען שכדי להצטיין
בהוראה, יש להיוולד עם אהבה
וכישרון להאיר את הדרך לאחר.
מבחן האצבע שלי להתאמתני למושג
זה מתרחש כל שנה ערב פתיחת
שנת הלימודים. אם עוד יש פרפרים
בבטן והתרגשות כמעט כמו בפעם
הראשונה, כנראה שאני יכולה להמשיך
לעוד שנה מאתגרת ומתגמלת, גם אם
לא תמיד סוגה בשושנים.
אני מייחסת חשיבות רבה גם לסביבת
העבודה האנושית, הן זו של הארגון
והן לאנשים סביבי, ובייחוד לצוות
המקצועי שעימו אני חולקת את
העבודה. אני מאמינה בכל ליבי בצורך
בעבודה משתפת וביצירה משותפת.

הצורך בקשר ובשייכות מוגדר כצורך
לחוש שייך ובטוח ולא לחוש מאוים או
מושפל. על צורך זה אני מנסה לענות
על ידי יצירת אווירה נעימה בכיתה,
המעודדת שאלת שאלות ומאפשרת
הבעת דעה ללא חשש. את העקרונות
שהצגתי אני מנסה לממש גם בכיתות
קטנות (סמינרים) וגם בקורסי מבוא
גדולים.

התמיכה בצורכי הסטודנטים מובילה
אותם ללמידה מתוך הנעה פנימית/
אוטונומית ומשמעותית ולחווית
למידה נעימה. בסקרי ההוראה
הסטודנטים בקורסים שלי מדווחים
על סקרנות ועניין שמובילים אותם
להעמיק בלמידה יותר מהנדרש
במטלות הקורס. הם מגיעים לשיעורים
בשמחה ומרגישים שותפים פעילים
בזמן ההרצאה. הסטודנטים בדרך כלל
מציינים שהציון לא היה המניע המרכזי
להשקעה בקורס, אלא העניין והאתגר.

הן מהמחקר שאני עורכת והן מניסיוני
האישי, אני מוצאת שמפתח מרכזי
ליכולת של המורה לתמוך בתלמידיו
ולהיות מורה טוב, הוא החוויה האישית
של המורה והמידה שבה הוא חש
שצרכיו שלו לאוטונומיה, למסוגלות
וליכולת מסופקים. מרצה שמתעניין
בחומר שהוא מלמד, מרצה שמלמד
מתוך הנאה, אהבה והתרגשות, מי
שחווה חווית מסוגלות ולא מרגיש
מאויים, הוא מרצה שיוכל לתמוך
גם בתלמידיו ולהובילם ללמידה
משמעותית.

1 Deci, E.L., & Ryan, R.M.(2000).
The "What" and "Why" of goal
pursuits: Human needs and the
self-determination of behavior.
Psychological Inquiry, 11, 227-268.

והן בפרקטיקה אני מתבססת על
תיאוריית ההכונה העצמית'. על פי
תיאוריה זו, התנהגות הסביבה (המורה)
מהווה מרכיב מרכזי במוטיבציה של
התלמיד ללמידה, ומכאן משפיעה
על הישגיו. אכן מורה טוב בעיני
הוא מורה שמצליח לגרום לתלמידיו
ללמוד מתוך סקרנות ועניין, תוך שהם
מפתחים תחושה של מסוגלות. על פי
התיאוריה, מורה טוב הוא מורה התומך
בשלושה צרכים פסיכולוגיים בסיסיים
של תלמידיו: הצורך באוטונומיה,
הצורך בתחושת מסוגלות והצורך
בקשר ושייכות. בהתנהגותי בכיתה
אני עושה מאמץ מרבי להיענות
לצרכים אלו, גם אם לעתים המסגרת
והקונטקסט מקשים עלי. הצורך
באוטונומיה מוגדר כצורך להרגיש
שהפעולה הנעשית מבטאת את
השאיפות, את הרצונות ואת הבחירות
של התלמיד, וכי העשייה אינה נעשית
מתוך תחושה של כפייה. בכיתה
אני מנסה לענות על צורך זה על
ידי חיבור התלמידים לחומר הנלמד
והדגשת הרלוונטיות שלו לחייהם
ולשאיפותיהם המקצועיות. כמו כן
אני מנסה, ככל האפשר, לאפשר
לסטודנטים לבחור במטלות ובנושאי
למידה שאותם הם רוצים להרחיב,
ובכך לאפשר להם להתמקד בנושאים
המעניינים אותם יותר. במידת האפשר
אני גם משתפת את הסטודנטים
בהחלטות טכניות כגון קביעת תאריך
הגשת העבודות ואופן הגשתן. כל
זה נעשה תוך דיון שבמהלכו אני
קשובה לבקשותיהם ומציגה בפניהם
את המגבלות והגבולות של הבחירה.
הצורך בתחושת מסוגלות מוגדר
כצורך להרגיש בעל יכולת להתמודד
עם אתגרים. על צורך זה אני מנסה
לענות תוך מתן אתגרים אופטימליים
- כאלו המתאימים לידע וליכולת של
הסטודנט, אך בכל זאת דורשים ממנו
מאמץ סביר כדי להשיגם. כמו כן אני
מבנה את הלמידה בצורה הדרגתית
המאפשרת לסטודנט להיתלות בידע
הקודם שרכש על מנת להעמיק את
הבנתו בידע החדש. בנוסף לכך אני
משתדלת לתת משוב בדרך עניינית
שתאפשר ללמידה מטעויות ותיקון.

אנו יוצאים יחד ומגיעים יחדיו לקו הסיום, חרף כל הקשיים שבדרך.

1 אני מלמדת אנגלית כשפה זרה לצרכים אקדמיים וההתמחות שלי הינה הוראה מתקנת בקרב אוכלוסיות חלשות כגון ציבור יוצאי אתיופיה. הקורס הינו שנתי בן עשר שעות שבועיות ונלמד בקבוצות קטנות שלא עולות על 30 לומדים.

ד"ר ארי נוימן
ראש החטיבה לניהול במערכות
חינוך, במסגרת החוג לחינוך,
המכללה האקדמית גליל מערבי

מהי הוראה טובה? נקודות למחשבה

שני מרכיבים עיקריים (מבין מגוון של מרכיבים) מעצבים את ההוראה שלי ותורמים לדעתי לתפישתה כהוראה טובה בעיני הסטודנטים: אמפתיה ואכפתיות ומחויבות אמיתית ללמידה.

אני מאמין שיחס אמפתי ואכפתי של המרצה כלפי הסטודנטים מייצר אווירה המאפשרת למידה מתוך כבוד, ובהנחה שיחס כזה הוא עקבי ומתמשך, הסטודנטים יודעים לתרגם אותו ליחסי אמן. האמונה בכך שלמרצה אכפת מהם מסייעת לסטודנטים להפוך את הנוכחות שלהם בכיתה למשמעותית.

כדי להפגין אמפתיה ואכפתיות אני משתדל לפתוח כל שיעור בקשר עין עם כל אחד ואחד מהסטודנטים, אפילו בכיתות עמוסות מאוד, לפנות אל הסטודנטים בשמם (אתגר לא פשוט, כמו גם אתגרים אחרים המפורטים

ברורות, שלבים ידועים ומחוזנים להערכת התהליך והתוצר. אני רואה בטכנולוגיה ארגז כלים עשיר המאפשר גיוון, פרסונליזציה ואפשרות לחינוך לסטודנט על פי דרכו.

ה. ביצוע הערכה מעצבת של הלומד ולמידתו: הערכה זו נעשית במגוון דרכים ושיטות ובמהלך הקורס כולו. במהלכה אני נותנת ללומד משוב מועיל על למידתו. המידע שיש לסטודנט בכל שלב של הלמידה על מצבו הלימודי ועל הנקודות החשובות לשימור ו/ או שיפור, מסייע בידיו לנווט נכונה ובאופן שוטף את המשאבים הלימודיים שלו כדי להשתפר.

ו. הרחבת חומרי הליבה בהיבטים של עניין והעשרה: אני מאפשרת לתלמידים להתמודד עם בעיות על בסיס הידע או המיומנות שרכשו וכן לבחור את הסוגיה שאיתה הם רוצים להתמודד.

ז. קיום קשר אישי עם הסטודנט: אני מקפידה לקיים קשר אישי ובלתי-אמצעי עם כל הסטודנטים במהלך שנת הלימודים. הקשר האישי נבנה הן בשיחות פורמליות והן בשיחות אקראיות במהלך השיעור או שלא במסגרת שעת השיעור. בנוסף לכך אני מקפידה על קיום קשר הדוק עם הסטודנטים בפורומים מקוונים.

אבל המרכיב החשוב מכול טמון באמונה שלי בכל סטודנט ובהצלחתו. היכולת שלי לראות בכל סטודנט אדם עם צרכים, מאוויים, שאיפות וקשיים, מעלה את המוטיבציה שלהם להצליח ולהוכיח לעצמם ולי כי הם ראויים לאמון שאני נותנת בהם, לעתים כנגד כל הסיכויים. הסטודנטים יודעים כי דלתי תמיד פתוחה בפניהם וכי אוזני כרויה לתת עצה או כתף ואף לסייע באופן פרקטי. המרקם האנושי המיוחד שנוצר כבר מהשיעור הראשון והמאמץ העצום שאני עושה כדי לזכור את שמותיהם הפרטיים כבר מהשיעור הראשון, נותנים הרגשה של שותפות גורל במסע המרתק והמאתגר שאליו

הרווח שנובע מכך הינו גדול לאין שיעור מהקשיים או הסיכונים הכרוכים בכך. ההפריה המקצועית והלמידה המשמעותית במגוון תחומים - פדגוגיים, טכנולוגיים וכדומה, לא יסולאו בפז.

להלן, על בסיס ניסיוני בהוראה, כמה היבטים החשובים למורה כדי להשיג הוראה טובה:

א. הבנת הלומדים: מיהם הסטודנטים בקורס? מהו הרקע הרלוונטי בתחום הדעת שאני אמונה עליו ושעימו הם מגיעים לקורס שלי? מהן החוזקות שלהם, במה הם מתקשים, מהם צורכיהם ולאן היו רוצים להגיע במסע שלהם איתי? על בסיס הבנה זו אני בונה תכנון מוקפד והדוק, המשלב פדגוגיה, תכנים ופריסה מדודה עד לתכנון כל פרט בכל שיעור ושיעור. בבסיס התכנון קיימת הגדרה של מטרות על ומטרות אופרטיביות.

ב. בחירת תכנים מעניינים, מגוונים ומדורגים: תכנים כאלה בונים ביטחון בקרב הלומד ומקנים לו ידע, בצד כלים ואסטרטגיות להצליח בתחום הדעת של הקורס.

ג. מתן אפשרויות בחירה ללומדים במסגרת החומר הנלמד: לומד הבוחר במה להתמקד ואיך להפעיל את הידע והכישורים הנרכשים במהלך הלמידה בקורס, יחוש כי הוא מנווט את ספינתו מתוך בחירה ועניין.

ד. גיוון ערוצי הלמידה: בני אדם לומדים באופן שונה ומשלבים ערוצים שונים לצורך למידה. מתן אפשרות ללמידה מגוונת מבטיח סיכוי גבוה יותר לכל לומד למצוא ערוצים שבהם הוא חש שלמידתו תהיה יעילה. חשוב להקפיד שכל לומד ישמיע את עצמו וישמע על ידי חבריו לספסל הלימודים. כדי להשיג זאת, אני מנסה להבטיח הזדמנות שווה לכל לומד בכיתה שלי. אני נוטה לעודד למידה משותפת בצוותים או בקבוצות שביב יסוד מארגן עם הוראות

להכתירם ככאלה בעודנו לומדים, אלא רק כעבור שנים כמי שחותרים נותר. ממש כמו יצירת אמנות שטיבה עומד במבחן הזמן והתקופה.

כאמורים במוסדנו על ההכשרה לשני התחומים - עיצוב וחינוך, אנסה להאיר שבעה היבטים המשיקים בשני התחומים ולהראות את הדמיון בכישורים הנדרשים בשני התחומים. חמשת היבטים הראשונים שאציג קשורים ל"חוכמה ובינה" ומתייחסים למורה הטוב ולאומן. שני היבטים האחרונים קשורים ל"דעת" ומתייחסים למורה המצוין ולאמן.

המורה הטוב והאומן - רכיב החוכמה והבינה

1. חוכמה - האומן הוא השולט ברזי הטכניקה והמיומנות ובקי בחידושים ובהתפתחות הטכנולוגית. המורה הטוב חייב להיות אומן בתחומו. הוא צריך שתהיה לו החוכמה וידעת החומר והיכולת להתעדכן בכל חידושי התחום ולשלוט בהם.

2. בינה - "חוכמת הלב" - האומן חייב להגיע לקהלים מגוונים. המפתח הוא להבין את הצורך ולהשכיל לתת לו מענה. המורה הטוב צריך להשכיל להבין את המגוון (ריבוי אינטליגנציות, נטיות הלב והמוטיבציות) ולתת מענה לתלמידיו השונים. הוא צריך שתהיה בו התבונה - אותה מיומנות מתבוננת המאפשרת להיענות לשונות והמתחשבת בצרכים מגוונים ומותאמת אליהם.

3. צורך בהכרה - יצירת אמנות הינה עבודה שזכתה להכרה בזמן נתון. ההכרה מתקבלת מקהל מתבוננים, קוראים, מאזינים, אוצרים, מבקרים ואנשי מקצוע. אם צלחה, הרי שמצאה עצמה מפורסמת על קיר ציבורי כלשהו. מורה טוב אינו רק מלמד תוכן. הוא מלמד אנשים. לא מספיקה השליטה בחומרי הלימוד והבקיאות בהם. עליו להצליח "לפצח" את קהלו ("לעבור את שלושת המטרים בינו לבינם"). כשם שהאומן תלוי בהכרה, כך הצלחתו של המורה הטוב תלויה לחלוטין בהצלחת תלמידיו.

אם אני מצליח לעמוד במבחן הזה מספיק פעמים, אם הסטודנטים באמת מאמינים שאכפת לי מהם ושחשוב לי שהם ילמדו ויצליחו, אז אני מאמין שההוראה הופכת להוראה טובה והלמידה יכולה להיות משמעותית.

כמובן שיש פעמים שבהן אני לא מצליח להעביר את המסר של אמפטיה, אכפתיות ומחויבות אמיתית שלי ללמידה. לפיכך יש לא מעט תסכולים וכישלונות. אבל כאשר אני מצליח להעביר את המסר, אני נזכר למה אני אוהב ללמד - אני יוצא מהשיעור מלא באנרגיות וההוראה הופכת לתענוג...

טל תמיר ראשת התוכנית ללימודי חינוך, המרכז האקדמי לעיצוב ולחינוך ויצו חיפה

הוראה כקומפוזיציה: מורה כאומן וכאמן - חוכמה, בינה ודעת'

"למורה טוב יש מעט מאוד חומרים לתייעוד קורות חייו - הם צרובים בחיי תלמידיו" (מתוך הסרט "מועדון הקיסר")

שיעור כמוהו כקומפוזיציה המורכבת מחומר ומרוח. מורה טוב כמוהו כאומן, השולט ברזי החומר והטכנולוגיה, בעל ניסיון עתיר בשימוש בהם ומיומן במלאכתו (חוכמה ובינה). המורה המצוין כמוהו כאמן, המשכיל להכניס בעבודתו דעת: אותו ערך מוסף, אותו שאר רוח, אותו כישרון מולד, שהופך את החיבור החד-פעמי בין חומר ורוח ליצירה נצחית. השיעור המיטבי או המורה המצטיין אינם אלו שנוכל

כאן, שאני מצליח ליישם באופן חלקי), לברך את הסטודנט שחזר מחופשת מחלה ממושכת, להודיע לסטודנט אחר שראיתי את המייל ששלח אלי ואשיב לו בימים הקרובים ועוד.

מחויבות אמיתית של המרצה ללמידה של הסטודנטים מייצרת גם היא אווירה של למידה מתוך כבוד ויכולה להיות מתורגמת ליחסי אמן. סטודנטים מזהים כאשר למרצה באמת חשוב שהם יבינו וכאשר הוא נהנה כשהם מבינים ומצליחים.

כדי להפגין מחויבות ללמידה של הסטודנטים, אני משתדל להתייחס למרבית ההערות והשאלות שעולות במהלך השיעור כאל הזדמנות ללמידה. אני מאמין שכאשר סטודנט שואל שאלה הוא מעביר, בנוסף לתוכן השאלה, גם מסר שהוא מעוניין ללמוד ושהוא מקווה שהמורה יוכל לסייע לו בכך.

בהקשר זה, בדרך כלל כבר בשיעור הראשון בקורסים שלי, אני עובר "מבחן רצינות" - אחד הסטודנטים מבקש ממני להבהיר מושג שכבר הובהר קודם לכן. כל הכיתה משתתקת ועוקבת בדריכות אחר התגובה שלי: האם השאלה מהווה מטרד עבורי? האם אני מסרב לענות כי "אין זמן" או כי "כבר למדנו את זה"? האם אני אומר ש"אתייחס לשאלה הזאת מאוחר יותר" אבל לא עושה זאת? האם אני עונה כלאחר יד רק כדי לצאת ידי חובה? האם הסטודנט מרגיש נזוף על ששאל את השאלה? לחלופין, האם אני מקבל את השאלה בברכה? האם אני עונה בחיוך, בכבוד ובסבלנות? האם אני מתעקש להסביר שוב ושוב עד שהסטודנט יבין? האם אני מאפשר לסטודנטים אחרים לשאול שאלות נוספות? האם הסטודנט מרגיש שעשה טוב כאשר שאל שאלה? האם אני שמח כאשר הסטודנט הבין?

"מבחן הרצינות" הזה חוזר על עצמו כמה פעמים, גם בשיעורים נוספים, אך בכל הפעמים השאלה הניצבת בפני זהה: "האם באמת חשוב לי שהסטודנטים ילמדו, יבינו ויצליחו?"

האינסופי בדרך אל ההצלחה הזמנית. **דעת** - אותו "פרי עץ" שהעניק לאדם ולחווה את התשוקה, הסקרנות, חדות הגילוי והיצירה, הבושה, המודעות העצמית והיכולת הרפלקטיבית לבחון את עשייתם ולהפיק ממנה לקחים. את **לכיב הדעת** יצטרפו המורה הטוב והאומן לשאוף לגלות בעצמם לאחר תקופת ההכשרה, ולפתח באמצעותו את כתב ידם הייחודי. רכיב זה יהפוך אותם ממורים טובים ומאומנים לדמויות מצטיינות ומכוננות בחיי תלמידיהם ואת יצירתם לנצחית. אך גם אם לא יצליחו בכך, לפחות יהיו מורים ואומנים טובים ומקצועיים.

אופנתיים, להלהיב ולגרוף מחיאות כפיים בזמן נתון. המורה המצוין הוא זה ששיעוריו ומסריו נחרטים בלב תלמידיו ומלווים אותם לאורך חייהם. האם ניתן להכשיר את המורה הטוב להיות מורה מצטיין? האם אפשר להכשיר אומנים להיות אמנים ידועי שם ופורצי דרך? במסודות ההכשרה ניתן ללמד, לפתח, לאמן ולהשביח את **החוכמה והבינה** של המורה/האומן. את **הדעת** יצטרך הלומד לגלות בעצמו לאחר סיום לימודיו במסע אחר זהותו האישית והמקצועית. שלושת ההיבטים - חוכמה, בינה ודעת, משולים לשלבי הכשרת המורה: **חוכמה** - להקנות למורה לעתיד תוכן אמין, מעודכן ורחב. ללמד אותו לחקור את עבודתו ולשפרה ללא הרף, להתחדש בידע מעודכן ולא לשלול שינון ושליטה בפרטים. **בינה** - להעניק למורה לעתיד יכולת לחוות את החומר הנלמד באופן אישי ולהפיק ממנו תובנות אישיות, לאפשר לו לשאול שאלות, ובעיקר לטעות ולתעות, ללמד אותו את רזי התרגול

4. קהל היעד כשותף פעיל - האומן הופך את הנמען לשותף בחוויה. האומן גורם למתבונן, לקורא או למאזין לחוות חוויה אישית: האדם החווה את היצירה מזדהה ומרגיש שהיא נוצרה עבורו באופן אישי. המורה הטוב משכיל להעניק לתלמידיו את התחושה שהוא מכיר אותם, פונה אליהם באופן אישי ונותן מענה לצורכיהם. הוא גורם לתלמידיו להרגיש "גיבורי הסיפור" בחוויה שכביכול נוצרה עבורם בלבד.

5. שילוב בין מוכר לחדש - היכולת לחדש באמנות מותנית במסוגלותו של קהל היעד לקבל את השינוי, גם כשהוא "קשה לעיכול" ומאיים. על המורה הטוב לאבחן ידע וכישורים קודמים, מוכרים ומוטמעים, ולהבנות עליהם ובעזרתם את הידע החדש, גם אם הוא קשה, זר ומאיים.

המורה המצוין והאמן² - רכיב הדעת

6. התשוקה לחידוש - רוב האמנים יעידו שהתשוקה ליצור היא זו שמניעה אותם, ושיצירתם הטובה ביותר היא זו שטרם נכתבה. המורה המצוין משתוקק ללמד ומרגיש שהשיעור הטוב ביותר שלו הוא השיעור שטרם לימד.

7. נצחיות - להבדיל מהאומן, מצליח האמן לפתח כתב יד ייחודי שהופך את יצירותיו לנצחיות. אותו חידוש, ערך מוסף ושאר רוח הופכים את היצירה האמנותית לכזו שתשרוד ושתשפיע גם ללא מעורבותו של האמן שיצר אותה. יצירת אמנות טובה אינה זו האופנתית, גם אם היא זוכה להכרה ולתשואות. יצירת אמנות נצחית היא זו השורדת במבחן זמן, תקופה ואופנה, ושי"ש לה חיים" גם לאחר הסתלקותו של האמן. המורה הטוב יכול להשתמש בגימיקים

1 מקור השראה - קוסובסקי, א' (1990). לא כל צייר הוא אמן: הוראת הציור - גישות, סכנות ופתרונות. *סטודיו*, 7, 83-93.

2 הדרגות הגבוהות בהסכם אופק חדש (דרגות 7-9) מוכרות בספרות המקצועית כדרגות "אמן" או "מומחה".

חנניה ריכמן (פתגם), יוסף שטרן (איור), (1968). *דבש ועוקץ (פתגמים ומכתמים)*. הוצאת יוסף שרברק, קריית גת: דני ספרים. עמ' 281